

БУХОРО ВИЛОЯТИ ШЎРЛАНГАН ТУПРОҚЛАРИДА КУЗГИ БУҒДОЙ НАВЛАРИНИНГ ФИЗИОЛОГИК ЧИДАМЛИЛИГИ

¹Тешаева Дилфуза Рахимовна

Бухоро ДУ Ботаника ва ўсимликлар физиологияси кафедраси ўқитувчиси,

²Масстонова Маҳлиё Самандар қизи

Талаба. БухДУ,

³Ҳалимова Зухро Холмурод қизи

Талаба. БухДУ.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7359264>

Аннотация: мақолада кузги буғдойнинг турли плодлари (тажриба синов) уруғлари устида Бухоро вилояти Жондор тумани “Машҳура Муножот” фермер хўжалигида олиб борилган илмий тадқиқот ишлари маълумотлари, тажрибада кузги буғдой ҳосилдорлиги барча вариантларда бевосита қўл ёрдамида ўриб-янчиб олиш йўли, олинган ҳосил стандарт намликка ва 100% тозаликка келтириб ҳисобланганлиги тўғрисидаги маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: озиқ-овқат, кечки буғдой, кузги буғдой, иқтисодиёт, сифатли буғдой дони, 1000 дон оғирлиги, 100 ўсимлик таҳлили.

Аҳолининг сифатли озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондириш мақсадида турли ўсимликлар билан бир қаторда кузги буғдой нави устида илмий-тадқиқот ишлари олиб борилди. Тадқиқотлар натижасида кучли, қимматли буғдой етиштиришда ресурслар тежалиши самарадорлиги математик, статистик усулларда таҳлил этилди. Сифатли буғдой дони етиштиришда, технологик жараёнларни бажаришда уларни минималлаштириш ва бошқа ресурс тежовчи услублар қўлланилди. Тажрибада ўрганилган усуллардан бошқа барча технологик усуллар Бухоро бўйича қабул қилинган умумий агротехника асосида ўтказилди.

Тажрибада кузги буғдой ҳосилдорлиги барча вариантларда бевосита қўл ёрдамида ўриб-янчиб олиш йўли билан аниқланди. Олинган ҳосил стандарт намликка ва 100% тозаликка келтириб ҳисобланади (Доспехов Б.А., 1985).

Кузатишлар ва биометрик ўлчовлар тоқ қайтариқларда модел ўсимликларда олиб борилди. Фенологик кузатишлар Кишлоқ хўжалик экинларини нав синаш инспекцияси методикаси бўйича ўтказилди (1971). Асосий тажрибаларимиз Бухоро вилояти Жондор тумани Алели маҳалла фуқаролар йиғинида «Машҳура-Муножот» фермер хўжалиги ер майдонларида олиб борилди.

Кузги буғдойнинг нави устида бир неча тажрибалар олиб борилди, ўсимликнинг ўсиши, ривожланиши ўрганиш ва маҳсулдорлигини баҳолаш бўйича ўтказилган тадқиқотлар:

-уруғларни дала унувчанлиги ва ўсимликларни туп қалинлиги ҳосилни йиғиштиришдан олдин доимий кузатиш олиб борилди 0,5 м²майдончаларда, пайкалчани диоганали бўйича жойлашган 10 та жойида ҳисоблаб борилди;

-кузги буғдой биометрик кўрсаткичлари 4 такрорлашдаги 0,5 м² майдончалардан танлаб олинган 20 та ўсимликда ҳар 8-10 кунда ўтказилади;

-кузги буғдойни тупланиш хусусиятларини, қурғоқчиликка чидамлиги ва турли ёшдаги новдаларни агротехник усулларга боғлиқ ҳолда чидамлиги, ўсув даврида яшовчанлигини ва маҳсулдорлигини ўрганиш мақсадида, майсалар тўла униб чиққандан бошлаб ҳар бир пайкалчадан 20 та ўсимликни олиб, бош ва ён пояларни ҳосил бўлиш тартиби аниқлаб борилди. Мум пишиш фазасида маҳсулдор тупланиш аниқланди;

-ётиб қолишга чидамлик чамалаш усули билан беш баллик шкала бўйича бошоқлаш ва доннинг мум пишиш фазаларида аниқланади. Тажрибада 5-балл ётиб қолиш кузатилмаган пайкалчаларда, 4-балл айрим жойларда ўсимлик қисман ётган пайкалчаларда, 3-балл ўртача ётиб қолган пайкалчаларда, 2- балл ҳосил йиғиштирилиши қийин бўлган, кучли ётиб қолган пайкалчаларда, 1- балл ҳосилни йиғиштириб олишга киришгунча ўсимликлар, анча вақт давомида ётиб қолган, ҳосилни фақат қўлда йиғиштириш мумкин бўлган пайкалчаларда баҳоланди.

Кузги буғдойдан серҳосил нав олиш учун тажрибаларимиз давомида тупроқни ҳимояловчи ва ресурстежовчи қишлоқ хўжалиги усулларидадан фойдаланишга ҳаракат қилинди, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш ва рақобатбардош навлар ҳосилдорлигини ошириш мақсадида кузги буғдой навларини маҳаллийлаштириш кўзда тутилди.Тупроқни ҳимояловчи ва ресурс тежовчи қишлоқ хўжалиги қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқарувчи тизими бўлиб, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш ва табиий заҳира базасини ривожлантириш орқали рақобатбардош ҳосил олиш мақсадини кўзлайди [2].

Тажрибалар асосида олиб борилган натижаларни Жондор тумани “Ғайрат-Али” фермер хўжалиги билан таҳлил қилиб чиқилди ва келажакда тажриба майдонлари кенгайтирилиб, маҳсулдор ва шўрга чидамли, серҳосил навлар устида илмий-тадқиқот ишларини кучайтириш режалаштирилди.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон республикаси вазирлар маҳкамасининг қарори 25.11.1998 й. № 491
2. Сандра Корси. Тупроқни ҳимояловчи ва ресурстежовчи қишлоқ хўжалиги амалиёти. Шарқий Европа ва Марказий Осиёда қишлоқ хўжалиги мутахассислари ва фермерлар учун ўқув қўлланма. Қишлоқ хўжалиги фанлари доктори, профессор Ҳафиз Мўминжонов раҳбарлиги ва умумий таҳрири остида. // Бирлашган миллатлар ташкилотининг озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти. Тошкент 2019 [38 бет].
3. Б.А. Сулаймонов, Б.С. Болтаев, Р.Ш. Тиллаев, Ш.Х. Абдуалимов. Кузги буғдой ва ғўза етиштириш асослари. Тошкент 2017. Ўқув қўлланма.
4. М.М. Адилов, Атабаева. Х.Н., Худойкулов. Ж.Б., Ғуломов. Б., Қодирхўжаев. О., Норкулов. У. Қишлоқ хўжалик экинлари етиштиришда инновацион технологиялар (Фермерлар учун қўлланма). Тошкент 2013.
5. О. Якубжонов, С. Турсунов, Ж. Муқимов. “Дончилик”. Дарслик. Тошкент “Янгиаср авлоди” нашриёти. 2009 (3 бет, 42-бет)